

УДК 342.7

Гудзь Т.І.

кандидат юридичних наук, доцент

Мальцев В.В.

слухач магістратури

(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-5-185-190

ПРАВО НА ЗБРОЮ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Розглянуто питання, пов'язані із реалізацією права людини на захист життя усіма доступними засобами, у т.ч. й за допомогою зброї. Проаналізовано досвід країн Європейського Союзу у цьому питанні. Зроблено висновок про те, що на конституційному рівні право на зброю закріплюється вкрай рідко. У країнах Європейського Союзу реалізація даного права регламентована на рівні законодавства і має дозвільний характер.

Ключові слова: конституція, право, зброя, Європейський Союз, дозвіл.

Постановка проблеми. Майже з перших років набуття Україною незалежності в суспільстві стало обговорюватись питання про права громадян на зброю. Політична криза у суспільстві, анексія Кримського півострова, військове протистояння на Сході нашої держави – це ті фактори, які з новою силою змусили вести розмови про необхідність індивідуального та колективного захисту громадян як від російської агресії, так і від кримінального елемента. Все частіше у засобах масової інформації, виступах не тільки громадських активістів і політичних діячів, а й пересічних громадян стало обговорюватися питання про необхідність визнання за громадянами права на вільне володіння та носіння зброї, у тому числі й вогнепальної. При цьому прихильники збройної лібералізації посилаються на європейський досвід.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі

© Гудзь Т.І., 2018

© Мальцев В.В., 2018

аспекти права громадян на вільне володіння бойовою вогнепальною зброєю вже отримали висвітлення в дослідженнях К.О. Гориславського, В.А. Гуменюка, С.В. Діденка, О.Ю. Дрозда, О.О. Косиці, С. Холбрука, І.В. Шруба, П.Л. Фріса та ін. Однак європейський досвід щодо загального права громадян держав Європейського Союзу на зброю у наукових працях майже не досліджувався.

Метою статті є дослідження можливостей реалізації права громадян країн Європейського Союзу на зброю.

Виклад основного матеріалу. Стаття 27 Конституції України проголошує невід'ємне право кожної людини на життя, гарантуючи при цьому, що кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [1]. Фактично це означає, що людина має право на застосування зброї для захисту свого життя та життя будь-якої іншої людини. При цьому ні в Конституції України, ні в будь-якому іншому законодавчому акті право на зброю, як можливість вільно купувати, зберігати, носити та використовувати зброю, не закріплено, хоча у ряді країн таке право декларується державою.

Право людини на зберігання та носіння зброї існує досить давно, і є важливим правом, хоча декларованим на рівні конституцій вкрай рідко. На сьогоднішній день взірцем конституційного закріплення права людини на зброю є Конституція США. Друга Поправка до Конституції США проголошує: «Оскільки для безпеки вільної держави необхідна добре організована міліція, право народу мати і носити зброю не підлягає обмеженню» [2, с. 340]. Американці володіють майже половиною усієї цивільної зброї у світі, і її кількість на душу населення в США є набагато більшою, ніж у будь-якій іншій країні. Америка є унікальною у своєму визнанні права народу на вільне зберігання та володіння зброєю. Федеральний уряд та уряди штатів, як висловився Д. Медісон, «не бояться довіряти озброєному народу». Друга Поправка до Конституції США, прийнята разом з Біллем про права у 1791 р., передбачає, що «право народу на зберігання та носіння зброї не повинно обмежуватися» [3, 249].

Конституційне закріплення права на зберігання та носіння зброї має місце і у Мексиці. Стаття 10 Конституції Мексики 1857 р. гарантувала, що «кожна людина має право тримати і носити зброю для своєї безпеки та законної оборони». Але через 60 років, у 1917 р., після кривавої революції у Мексиці, законодавці внесли поправки до цієї статті Основного Закону. На сьогодні мексиканці все ще мають право купувати зброю, але вони повинні боротися з досить розмитими нормами федерального закону, який визначає «випадки, умови, вимоги та місця, де буде дозволено носити зброю» [4]. Крім того, уряд Мексики суворо контролює право власності на зброю для цивільних на південь від кордону США. Отже, хоча мексиканці і наділені можливістю купувати вогнепальну зброю, але бюрократичні перешкоди, тривалий процес оформлення дозволу та численні обмеження роблять це процес вкрай складним у порівнянні із США. У 2012 р. «The New York Times» повідомила, що в Мексиці тільки члени поліції чи військові можуть придбати зброю великого калібру, таку, як, наприклад, напівавтоматичні гвинтівки [5].

Визнає право власності на зброю громадян і Гватемала. Право носити зброю визнається та регулюється статтею 38 чинної Конституції, яка була прийнята у 1985 р. [6, с. 20]. Однак у цій державі право громадян на зброю пов'язано із досить суворими обмеженнями.

В Європі найліберальнішою державою, коли йдеться про володіння зброєю, називають Швейцарію, яка є найбільш озброєною у Європі. У приватному володінні близько восьми мільйонів швейцарців – майже три з половиною мільйони одиниць вогнепальної зброї.

Швейцарія дозволяє володіння не лише мисливською та спортивною зброєю, але й пістолетами і навіть напівавтоматичними рушницями. Іншою особливістю Швейцарії є загальний військовий обов'язок кожного громадянина країни аж до досягнення середнього віку. Військовозобов'язані швейцарці тримають своє спорядження вдома, включно з вогнепальною зброєю, хоча останнім часом без набоїв [7]. Разом з тим у березні 2018 р. швейцарський уряд подав до парламенту пропозиції щодо реформи законодавства про зброю, щоб привести його у відповідність до європейських директив. Швейцарія не є членом Європейського Союзу, але є членом Шенгенської угоди про свободу пересування. Тому вона також повинна реформувати своє законодавство, щоб не ризикувати членством у Шенгені.

Говорити про якийсь спільний європейський досвід у питанні цивільної зброї досить складно. Норми, які регулюють право населення на озброєний захист, у різних країнах суттєво різняться, однак спільним є те, що конституції країн Європейського Союзу не закріплюють право громадян на зброю. Але в переважній більшості країн існує досить ліберальне законодавство, яке дозволяє реалізувати дане право.

У Австрії вогнепальна зброя може бути придбана громадянином, який досяг 18 років. Вона повинна бути зареєстрована ліцензованими дилерами чи зброярами протягом 6 тижнів після її придбання та закінчення попередньої перевірки. При цьому магазинні несамозарядні гвинтівки та рушниці з «break-action» механізмом (таким, при якому зброя для перезарядки «переламується» навпіл) можна придбати без обмежень. Напівавтоматичні гвинтівки та рушниці (без помпового механізму) вимагають ліцензії на вогнепальну зброю або схвалене посвідчення на перевезення, і вони повинні надійно зберігатись. Обмеження діє щодо автоматичної зброї, деяких напівавтоматичних гвинтівок військового стилю, рушниць з помповою системою та рушниць зі стволами менше 45 см (18 дюймів) або 90 см (35 дюймів), оскільки у цьому випадку ліцензії рідко видаються.

Для придбання будь-якої вогнепальної зброї у Франції потрібна ліцензія на полювання або ліцензія на спортивну стрільбу. З вересня 2015 р. у цій країні прийнято розподіляти вогнепальну зброю на чотири категорії, від яких у подальшому залежать правила та вимоги, які необхідно виконати для придбання, володіння та використання вогнепальної зброї [8].

Зброя категорії С може бути отримана з ліцензією на мисливське спорядження або ліцензією на спортивну стрільбу та з медичним сертифікатом. Категорія С включає в себе, головним чином, неавтоматичні рушниці з барабаном для набоїв, а також рушниці з ручною перезарядкою. Після легального придбання зброї категорії С може зберігатись, якщо її не використовують, навіть після закінчення дії ліцензії власника на полювання та спортивну стрільбу.

Вогнепальна зброя категорії В доступна лише для спортивних стрільців, які мають ліцензію не менше 6 місяців, отримали медичне свідоцтво і не мають судимості за вчинення будь-яких кримінальних правопорушень. Володіння зброєю цієї категорії у якості додаткової вимоги передбачає проходження як мінімум трьох занять з інструктором.

Спеціальний дозвіл на придбання та зберігання може бути отриманий від місцевої поліцейської адміністрації, потім термін його дії може бути продовжений ще на 5 років. Така зброя може бути використана тільки для спортивних стрільб на стрільбищі і заборонена для полювання. Категорія В включає всі штурмові гвинтівки, такі як АК-47 / АКМ, АК-74 або AR-15 / M16 / M4, і будь-які подібні до них.

Право власності на зброю у Німеччині регулюється Федеральним законом про зброю 1972 р. [9]. У національному німецькому реєстрі вогнепальної зброї, який було запроваджено наприкінці 2012 р., зареєстровано 5,5 млн. одиниць вогнепальної зброї, яка на законних підставах належить 1,4 млн. громадян. Закон застосовується до зброї з енергією пострілу, яка перевищує 7,5 джоулів.

Ліцензія на вогнепальну зброю може бути видана особам віком від 18 років, які не мають судимості за вчинення будь-яких кримінальних правопорушень або психічних розладів, вважаються надійними і можуть обґрунтувати необхідність володіння зброєю. Придбання автоматичної зброї у Німеччині повністю заборонене.

Чеська Республіка відрізняється від інших країн Європейського Союзу тим, що переважна більшість власників зброї (240 000 з 300 000) мають її у цілях самооборони. Крім того, в Чеській Республіці існує система видачі дозволів на приховане носіння зброї, згідно з якою кожен власник ліцензії на самооборону може мати до двох прихованих одиниць вогнепальної зброї, які у разі нападу на володільця можуть бути негайно застосовані. Чехія має більш високий показник кількості зброї прихованого носіння на душу населення, навіть у порівнянні із США (до даних на 2010 р.), незважаючи на значно нижчу загальну кількість власників зброї. А от відкрите носіння зброї суворо заборонене.

Ліцензія на зброю у Чехії може бути отримана лише за умови проходження іспиту щодо володіння вогнепальною зброєю, медичного огляду та відсутності фактів притягнення до відповідальності за вчинення кримінального правопорушення. Хоча загальний рівень володіння вогнепальною зброєю серед населення залишається відносно низьким, здатність володіти і носити вогнепальну зброю в цілому є однією з основних свобод, закріплених у законодавстві Чеської Республіки.

Особливу увагу серед країн Європейського Союзу привертає Норвегія. Справа у тому, що у цій країні один з найбільших у світі показників кількості зброї у населення. Громадяни можуть придбати майже будь-який тип зброї. Однак право на володіння зброєю не закріплено ні на конституційному, ні на законодавчому рівні, а бажачі отримати дозвіл на придбання зброї повинні вказати причину покупки [10].

Перед отриманням дозволу потрібно буде пройти перевірку біографічних даних і навчальний курс на стрільбищі. Відсоток населення зі зброєю складає 31,3%. Продаж напівавтоматичних гвинтівок дозволений за наявності дозволу.

На відміну від Чехії, у Норвегії приховане або відкрите носіння зброї заборонено.

Отже, наведені приклади лише підкреслюють тезу про відсутність єдиного підходу до регулювання права громадян на зброю. Разом із тим спільними документами, що визначають питання придбання та зберігання зброї у країнах Європейського Союзу, є дві директиви: 1) Директива 91/477/ЄЕС [11] та 2) Директива 2008/51/ЄС [12]. Положення цих документів спрямовані на забезпечення контролю за придбанням та зберіганням зброї, полегшення руху стрілецької зброї на єдиному європейському ринку та імплементації в законодавство Європейського Союзу Протоколу Організації Об'єднаних Націй проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї. Обидві директиви містять мінімальні вимоги до обігу та користування зброєю, однак країни-члени Європейського Союзу можуть запроваджувати більш жорсткі правила щодо вогнепальної зброї, і багато з них це зробили.

Відповідно до Директиви 91/477/ЄЕС [11], вогнепальна зброя поділяється на чотири категорії за рівнем її небезпеки: 1) заборонена, 2) потребує спеціального дозволу, 3) підлягає декларуванню, 4) та, що не підпадає під спеціальні вимоги.

Загалом придбання та володіння вогнепальною зброєю підлягає ліцензуванню та іншим вимогам, які повинні виконувати громадяни, наприклад, мати «поважні причини», досягти 18 років і не представляти небезпеку для себе або для суспільства.

Директива 2008/51/ЄС зобов'язує членів Європейського Союзу забезпечити маркування та реєстрацію будь-якої вогнепальної зброї або її частини до її виходу на ринок. Крім того, до грудня 2014 р. члени ЄС повинні були створити реєстр вогнепальної зброї, доступ до якого повинні мати лише окремі посадовці. Зобов'язані вести облік вогнепальної зброї і дилери, що торгують зброєю.

У 2012 р. Європейським Союзом було вжито заходів з контролю за дозволами на експорт вогнепальної зброї через зовнішні кордони. Таким чином, у внутрішнє законодавство було імплементовано статтю 10 Протоколу ООН – заборона експорту вогнепальної зброї будь-якій особі у третій країні, яка не досягла 18 років.

Директивою 91/477/ЄЕС було встановлено лише мінімальні вимоги, які стосувалися можливості набуття права на зброю, тим самим надавши членам Європейського Союзу повноваження встановлювати більш жорсткий контроль за придбанням зброї. До 2000 р. всі члени ЄС імплементували цю директиву до національного законодавства [13, с. 15], однак через гнучкість положень директиви, повної гармонізації законодавств країн-членів Європейського Союзу досягнуто не було.

Наприклад, низка членів ЄС не сприйняли класифікацію вогнепальної зброї, передбачену Директивою 91/477/ЄЕС, оскільки національне законодавство або вимагає дозволу на всі види вогнепальної зброї, або накладає заборону на всі види вогнепальної зброї. Більш того, деякі члени Європейського Союзу визнають як «військову зброю» або забороняють вогнепальну зброю, яка вважається мисливською в інших державах-членах.

Кілька держав-членів, таких як Франція, Бельгія та Австрія, мали суттєво змінити своє законодавство щодо вогнепальної зброї, оскільки до прийняття Директиви 91/477/ЄЕС вони мали досить ліберальні закони, якими дозволялося вільно продавати спортивну зброю.

Нарешті, директива не регламентує правила носіння та перевезення зброї, правила мисливства або проведення стрільби по мішенях.

Разом з тим документом чітко визначено, що право на придбання та володіння вогнепальною зброєю надається лише тим особам, які мають так звані «добрі наміри» та відповідають двом додатковим вимогам:

а) досягли 18 років, за винятком випадків придбання вогнепальної зброї способом, відмінним від купівлі, та володіння нею з метою полювання та спортивної стрільби, та за умови, що у подібному випадку особи віком до 18 років мають батьківський дозвіл або

знаходяться під батьківським наглядом чи наглядом дорослого, які мають чинну ліцензію на вогнепальну або мисливську зброю, або знаходяться у тренувальному центрі підготовки, який має відповідну ліцензію або дозвіл;

б) не становлять загрози для себе, для громадського порядку або для суспільної безпеки. Наявність судимості за насильницькі умисні злочини вважається ознакою, що свідчить про існування такої небезпеки [11].

Члени Європейського Союзу мають право позбавити дозволу на володіння зброєю, якщо людина більше не відповідає цим критеріям. Крім того, члени ЄС мають право заборонити мешканцям володіти зброєю, яка була придбана в іншій державі Європейського Союзу, якщо така зброя заборонена на їх території.

Держави-члени можуть розглядати питання про видачу особам, які відповідають умовам дозволу на вогнепальну зброю, багаторічної ліцензії на придбання і володіння будь-якого виду вогнепальної зброї, що не порушить:

- а) обов'язок повідомляти компетентні органи про передачу;
- б) періодичну перевірку дотримання умов такими особами;
- в) максимальний термін володіння, передбачений національним правом.

Висновки. На основі проведеного дослідження варто наголосити на тому, що людина має право на зброю, право сама, власними силами захищати себе, своїх близьких, просто громадян, майно та т. ін. від будь-яких посягань. Це природне право людини. Закріплення даного права здійснюється як на рівні конституцій держави (хоча і меншою мірою), так і на рівні законодавства.

Конституції країн Європейського Союзу не закріплюють право громадян на зброю, але у багатьох із них діє досить ліберальне законодавство, яке дозволяє реалізувати дане право.

У країнах ЄС, як і в Україні, існує дозвоільна система, яка передбачає не тільки реєстрацію придбаної зброї, а й видачу ліцензій на право користування цією зброєю. Для отримання права на придбання зброї, як правило, необхідно: бути громадянином держави; досягти визначеного законодавством віку; не мати судимостей за кримінальні правопорушення; бути дієздатним. Відмінність полягає у тому, що законодавство, яким регламентуються питання придбання зброї, є більш ліберальним, ніж у нашій державі.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 23.11.2018).
2. Конституції зарубіжних країн: навч. посіб. / авт.-упоряд.: В.О. Серьогін, Ю.М. Коломієць, О.В. Марцеляк та ін.; за заг. ред. В.О. Серьогіна. Харків: Вид-во «ФІНН», 2009. 664 с.
3. Холбрук С. Право народу на зберігання та носіння зброї: друга поправка до Білья про права США. *Право США*. 2013. № 1–2. С. 240–250.
4. Only 3 countries in the world protect the right to bear arms in their constitutions. *Business Insider*. 2017. № 10. URL: <https://www.businessinsider.com/2nd-amendment-countries-constitutional-right-bear-arms-2017-10> (дата звернення: 23.11.2018).
5. At a Nation's Only Gun Shop, Looking North in Disbelief. *The New York Times*. 25.07.2012. URL: <https://www.nytimes.com/2012/07/25/world/americas/in-mexico-a-restrictive-approach-to-gun-laws.html> (дата звернення: 25.11.2018).
6. Guatemala's Constitution of 1985 with Amendments through 1993. 2012. 96 p. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Guatemala_1993.pdf (дата звернення: 23.11.2018).
7. Цюпин Б. Право на вогнепальну зброю і на життя без зброї. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25328590.html> (дата звернення: 23.11.2018).
8. Direction de l'information légale et administrative. Service-Public.fr. La site officiel de l'administration de france. 2016. № 287. URL: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/N287> (дата звернення: 24.11.2018).
9. Germany – Gun Facts, Figures and the Law. International Firearms Injury Prevention & Policy. 2013. URL: <https://www.gunpolicy.org/firearms/region/germany> (дата звернення: 23.11.2018).
10. Українська Асоціація власників зброї. URL: https://zbroya.info/uk/blog/3906_desiatkakrajin-z-naibilsh-loialnim-zbroiovim-zakonodavstvom/ (дата звернення: 25.11.2018).
11. Directive (EU) 2017/853 of the European parliament and of the council of 17 May 2017 amending Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons (Text with EEA relevance). *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/853/ojt> (дата звернення: 26.11.2018).
12. Directive 2008/51/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 amending Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons.

Official Journal of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32008L0051> (дата звернення: 25.11.2018).

13. Report from the Commission to the European Parliament and the Council. 2017. 20 p. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/171011-ssm-review-report_en.pdf (дата звернення: 24.11.2018).

Надійшла до редакції 28.11.2018

SUMMARY

Hudz T.I., Maltsev V.V. Right to firearms: EU-countries' experience. The article deals with issues related to the realization of the human right to life protection by all available means, including using weapons. It is noted that society began to discuss the issue of granting this right to citizens since Ukraine gained independence. This will allow a person to protect, both his life and the life of any other person. However, neither the Constitution of Ukraine, nor any other legislative act the right to a weapon fixes the possibility of free acquisition, storage, carrying and use of weapons.

The human right to possession and bear arms has existed for a long time, and is an important right, although it is quite rarely enshrined in constitutions. Today, the US Constitution is a model of the constitutional recognition of the human right to a weapon. The second amendment to the US Constitution reads: «A well regulated Militia, being necessary to the security of a free State, the right of the people to keep and bear Arms, shall not be infringed».

The Constitution of Mexico enshrines the right to the storage and carrying of weapons. Although the Mexicans are endowed with the ability to buy firearms, bureaucratic obstacles, a lengthy permitting process, and numerous restrictions make this process extremely difficult compared to the United States.

Guatemala also recognizes the ownership of the weapons of citizens. However in this state the right of citizens to weapons is associated with quite severe restrictions.

The rules governing the right of the population to armed protection vary significantly from country to country, but it is common that the constitutions of the countries of the European Union do not enshrine the right of citizens to weapons. But in most countries there is a fairly liberal legislation that allows you to implement this right. The realization of the right to arms in such countries of the European Union as Austria, Germany, France, the Czech Republic, and Norway is being studied.

Conclusions are drawn that the right to arms is a natural human right. The consolidation of this right is carried out both at the level of the state constitution (although to a lesser extent) and at the level of laws. In the countries of the European Union, the exercise of this right is regulated at the level of legislation and has a permissive nature. You must fulfill a number of conditions to obtain the right to purchase weapons.

Keywords: constitution, law, weapon, European Union, permission.